

Handläggare: Christina Wikberger
Telefon: 08-508 281 40

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2011-09-27 p 17

Arkitektur Stockholm - En strategi för stadens gestaltning

Remiss från stadsbyggnadsnämnden Dnr 2010-11401-51

Förvaltningens förslag till beslut

1. Tillstyrker och återoppar miljöförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen
2. Beslutet justeras omedelbart

Gunnar Söderholm
Förvaltningschef

Gustaf Landahl
Avdelningschef

Sammanfattning

Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning är en konkretisering av översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier. *Arkitektur Stockholm* ska utgöra en plattform för stadens fortsatta utveckling och beskriver Stockholms grundläggande värden och hur arkitekturen kan fungera som ett verktyg i arbetet med stadens fortsatta utveckling.

Förvaltningen anser att det är bra att det är tydligt att hela den medvetet gestaltade stadsmiljön ingår i arkitekturen och att det inte bara är byggnader som avses. Förvaltningen anser att det är viktigt att en noggrann avstämning görs så att riktlinjerna i parkprogrammet, miljöprogrammet och i *Arkitektur Stockholm* blir överensstämmande.

Enligt förvaltningen finns det en uppenbar målkonflikt i att både vilja behålla stadens karaktär, säkerställa stockholmarnas tillgång till parker och grönområden av hög kvalitet och samtidigt vilja minska gröna barriärer mellan stadsdelar. Knäckfrågan ligger enligt förvaltningen i att definiera vad som menas med mindre värdefulla grönområden och en idé behövs om den sammanhängande strukturen av parker och grönområden, samt vilka omständigheter som ska vägas in vid olika planeringssituationer. Förvaltningen inser dock värdet av sammanhållna urban stråk som skapar trygghet i miljöer som uppfattas som otrygga. En sammanhållen bebyggelse ger betydande möjligheter till att skapa gröna inslag när tidigare åtskilda områden byggs samman.

Energieffektivt byggande är en viktig förutsättning för att klara miljömålet att minska energiförbrukningen och för att Stockholms ska bli en fossilbränslefri stad år 2050. Förvaltningen anser att det bör framgå att miljötekniska åtgärder inte bara ska integreras utan de ska gynnas. *Arkitektur Stockholm* behöver förhålla sig till och samspeja med, de mål för energiförbrukning i nya byggnader och vid renovering, som finns i det nya miljöprogrammet som är under framtagande.

Förvaltningar inom staden bör involveras tidigt i processen för att kunna formulera kvalitetskrav och uppnå samsyn. För att klara detta finns det enligt förvaltningen, ett behov av att i samlade flera kompetenser från olika förvaltningar och discipliner, som samarbetar i ett tidigt skede.

Förvaltningen anser att det bör bli tydligare i riktlinjerna att planeringen och arkitekturen ska ge fysiska förutsättningar för att genomföra en promenadstad och hållbart resande i hela staden. Gångvägar, cykelbanor och kollektivtrafik måste ges utrymme och vara lättorienterade. Stockholm behöver en aktiv trafikplanering där trafikhierarkierna tydliggörs.

Förvaltningen anser att riktlinjer för att uppfylla barnens behov i staden behöver tydliggöras och tas fram från barnens perspektiv.

I *Arkitektur Stockholm* behövs riktlinjer för hur det framtida klimatet ska beaktas i byggandet för att klara fuktsäkerhet och ökad nederbörd.

Förvaltningen anser att goda ljudmiljöer utgör en viktig del av en attraktiv stad och möjligheten att nå en hållbar stadsutveckling. Ljudfrågorna och de gestaltningsmässiga möjligheter de ger, bör därför lyftas fram tydligare som en del i arkitekturen.

Bakgrund

I samband med beslutet om Stockholms nya översiktsplan "Promenadstaden" fick stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att ta fram en strategi för arkitektur och att

modernisera Stockholms byggnadsordning. Resultatet av detta arbete redovisas i remissen ”*Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning*”. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har fått förslaget på remiss och erhållit förlängd svarstid för att kunna behandla ärendet på nämndens sammanträde den 27 september 2011.

Arkitektur Stockholm är en konkretisering av översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier. Arkitektur Stockholm ska utgöra en plattform för stadens fortsatta utveckling och beskriver Stockholms grundläggande värden och hur arkitekturen kan fungera som ett verktyg i arbetet med stadens fortsatta utveckling. Parallellt pågår framtagandet av *Arkitektur Stockholm – Stadsbyggnadskaraktärer*, en mer detaljerad redovisning av karaktärer och riktlinjer och *Arkitektur Stockholm – Råd och Riktlinjer* som ger riktlinjer för bygglov.

De fyra stadsutvecklingsstrategierna som är vägledande i översiktsplanen är:

1. Fortsätta att stärka centrala Stockholm
2. Satsa på attraktiva tyngdpunkter
3. Koppla samman stadens delar
4. Främja en levande stadsmiljö i hela staden

Förvaltningens synpunkter

Park och natur

Arkitektur Stockholm definierar begreppet arkitektur brett och innefattar allt som är medvetet gestaltat. Förvaltningen anser att det är bra att det är tydligt att hela stadsmiljön ingår och att det inte bara är byggnader som avses. Parallellt med Arkitektur Stockholm håller Stockholms parkprogram och Miljöprogrammet på att revideras. I parkprogrammet ingår riktlinjer för parker och grönområden, d.v.s. områden som också ingår i arkitekturen. I miljöprogrammet finns mål för hållbar användning av mark och vatten. Förvaltningen anser att det är viktigt att en noggrann avstämning görs så att riktlinjerna i parkprogrammet, miljöprogrammet och i Arkitektur Stockholm blir överensstämmande.

I tre av översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier anges att man vill kunna utnyttja mindre värdefulla grönområden för att minska barriärer och förbättra sambanden mellan stadsdelar. Samtidigt beskrivs vikten av att värna grönskan och vattnets betydelse för Stockholms unika karaktär (4.2 om Naturlandskapet). Utmärkande för Stockholm är att det finns så mycket ursprunglig natur kvar som spränger in som fingrar i bebyggelsen ända in i de centrala delarna (”gröna kilar och gröna stråk mellan stadsdelarna har gett Stockholms dess karaktär”).

Enligt förvaltningen finns det en uppenbar målkonflikt i att både vilja behålla stadens karaktär, säkerställa stockholmarnas tillgång till parker och grönområden av hög kvalitet och samtidigt vilja minska gröna barriärer mellan stadsdelar.

Förvaltningen ser en stor svårighet i hur man ska kunna avgöra vilka grönområden som är av mindre betydelse då funktionerna är många. De ekologiska funktionerna och sambanden producerar tjänsterna som att ge skugga, hanterar vatten, näring och andra ämnen. De skapar de landskapselement i stadsbilden som är en del av Stockholms karaktär. Rekreativvärdena i naturmiljön och parkerna framkommer som mycket viktiga för stockholmarna i de medborgarenkäter som genomförs inom staden och upplevelsen och värdet för besökare/turism. 6 av 10 stockholmare utnyttjar stadens parker och naturområden flera gånger i veckan eller mer.

Förvaltningen anser att det är positivt att tryggheten av det offentliga rummet lyfts fram och att det ska tryggas i detaljplan. Till det offentliga rummet hör också de "mellanrum" som kan uppstå mellan byggnader, vägar m.m. Dessa ytor bör också utnyttjas mer och tillföras en medveten funktion, gestaltning och skötsel. Det kan vara remsor mellan hus eller vid vägar, som betecknas N (natur) men som inte har någon skötsel och som inte används av någon. De kan till exempel utnyttjas för att skapa visuellt trevliga miljöer, rekreativa funktioner, de kan utformas som vegetationsklädda ytor som bidrar till klimatanpassande åtgärder (tar hand om dagvatten, utjämnar temperaturer) eller fungera som ekologiska spridnings- och buffertzoner.

Knäckfrågan ligger enligt förvaltningen i att definiera vad man menar med mindre värdefulla grönområden och en idé behövs om den sammanhängande strukturen av parker och grönområden, samt vilka omständigheter som ska vägas in vid olika planeringssituationer. Det behöver även utvecklas vilka plan- och laginstrument som ska användas för att säkerställa parker och grönområden av hög kvalitet, om det behövs nya eller om det går det att utveckla befintliga instrument.

Förvaltningen inser dock värdet av det som i översiktplanen skulle kunna benämnas sammanhållna urban stråk. För att skapa trygghet och sammanhang är det viktigt att miljöer som uppfattas som otrygga kan förändras. En sammanhållen bebyggelse ger också betydande möjligheter till gröna inslag och inte minst är trädplanteringar centrala när tidigare åtskilda områden byggs samman.

Energieffektivt byggande

Energieffektivt byggande är en viktig förutsättning för att klara miljömålet att minska energiförbrukningen och för att Stockholms ska bli en fossilbränslefri stad år 2050. Förvaltningen instämmer i att miljötekniska lösningar behöver integreras i bebyggelsen och i arkitekturen samt att kraven måste ställas tidigt i processen.

Det bör även framgå att miljötekniska åtgärder inte bara ska integreras utan de ska gynnas, så att det finns en god förutsättning att använda miljöteknik (t.ex. taklutningar som är lämpliga för solceller och solfångare).

För att kunna utnyttja tekniker och lösningar fullt ut, måste dessa förutsättningar finnas redan när man gör markanvisningen, skriver exploateringsavtal och skapar planstrukturer (för att kunna utnyttja sol- och vindförhållanden m.m.). Man bör överväga gemensam beredning av markanvisningar för att så tidigt som möjligt identifiera olika behov som behöver tillgodoses vid en nybyggnation. Marken i Stockholm kommer att bli allt mer åtråvärd när staden utvecklas och bebyggs. Det gäller därför att på ett tidigt stadium säkerställa att nybyggnation kan tillgodose de behov som föreligger i det enskilda fallet. Det kan vara sociala, kommersiella, miljömässiga, gestaltningsmässiga, trafikmässiga etc behov. EU kommissionens nya energidirektiv innebär att hus som byggs från och med 2020 ska ha en energianvändning nära noll. I det nya miljöprogrammet som är under framtagande, föreslås att nyproducerade byggnader ska ha en energianvändning på högst 55 kWh/m² och år A_{temp}. *Arkitektur Stockholm* behöver förhålla sig till och samspela med, det nya miljöprogrammet som är under framtagande.

Vid renovering av den äldre bebyggelsen från 1950-, 60- och 70-talen föreslås i *Arkitektur Stockholm* att energibesparande åtgärder ska vägas mot de kulturhistoriska värdena. Förvaltningen anser att det är positivt att energieffektiviseringsåtgärder tas in vid renovering. Ofta är de energieffektiviserande åtgärderna möjliga att göra samtidigt som man behåller karaktären på huset. Exempel på hur detta har genomförts finns i projektet "Hållbara Järva" där energieffektivisering, renovering och kulturhistoriska värden förenas. Karaktären i området behålls men åtgärderna tillfredsställer dagens behov. *Arkitektur Stockholm* bör enligt förvaltningen kompletteras med en riktlinje om att renovering med energieffektivisering och hänsyn till kulturhistoriska värden ska göras. *Arkitektur Stockholm* behöver förhålla sig till och samspela med, det nya miljöprogrammet som är under framtagande. Där är ett av de föreslagna målen att stadens byggnader ska energieffektiviseras vid större ombyggnader. Vid stora ombyggnader ska energianvändningen reduceras till BBR:s nybyggnadsregler och vid mycket stora ombyggnader ska de reduceras med minst 50 procent. I riksdagens energi- och klimatmål (2009) ska energianvändningen i svenska bebyggelsen halveras till 2050 jämfört med år 1995.

Buller

Många människor berörs av buller och en tätare stad ökar risken att utsättas för höga ljudnivåer. Därför är det viktigt att detta beaktas och hanteras som en viktig fråga vid stadens fortsatta utveckling. Genom ett långvarigt samarbete med

länsstyrelsen har staden inom projektet Trafikbuller och planering beskrivit hur bebyggelse kan utformas för att begränsa bullerspridningen. Projektet har visat att det är möjligt att utforma bra boendemiljöer även i trafiknära lägen. Förvaltningen anser att goda ljudmiljöer utgör en viktig del av en attraktiv stad och möjligheten att nå en hållbar stadsutveckling. Ljudfrågorna och de gestaltningsmässiga möjligheter de ger, bör därför lyftas fram tydligare i strategin.

Lokala stadsbyggnadsstrategier

Förvaltningar inom staden bör involveras tidigt i processen för att kunna formulera kvalitetskrav och uppnå samsyn. För att klara detta finns det ett behov av att i samla flera kompetenser från olika förvaltningar och discipliner, som samarbetar i ett tidigt skede. Det kan göra att processen i slutändan kortas då flera knäckfrågor klaras av tidigt. Idén som presenteras i samrådsförslaget, om en icke formell fas där en stadsbyggnadsstrategi för ett programområde formuleras, är enligt förvaltningen ett intressant arbetssätt som bör prövas.

Promenadstad och hållbart resande

Förvaltningen anser att inriktningen med en tät stad ger goda förutsättningar för ett hållbart resande. Det bör dock vara tydligare i riktlinjerna att planeringen och arkitekturen ska ge fysiska förutsättningar för att genomföra en promenadstad och hållbart resande i hela staden. Gångvägar, cykelbanor och kollektivtrafik måste ges utrymme och vara lättorienterade om ett hållbart resande ska genomföras. Stockholm behöver en aktiv trafikplanering där trafikhierarkierna tydliggörs. Det måste bli tydligt i de planer som tas fram att man prioriterar hållbara resvägar. Det saknas idag goda exempel som visar på ett hållbart transportsystem där planeringsinriktningen är att öka tillgängligheten för alla trafikslag.

En av stadsutvecklingsstrategierna i översiktsplanen är att skapa en tätare och mer sammanhållen stad genom förstärkning av infrastrukturen och sammanhängande bebyggelse. Förvaltningen anser en kombination av åtgärder kan stärka sambanden, t.ex. genom utveckling av kollektivtrafik och utveckling av mötesplatser på olika sätt. Ny bebyggelse i knutpunkter och vid starkt trafikerade gator som föreslås ställer, enligt förvaltningen, höga krav på att planeringen i god tid tar in miljö- och hälsofrågor som en utgångspunkt när områdena planeras. Buller- och luftföroreningar är ofta stora problem i just de lägen som anges (omstigningsplatser mellan tunnelbana och buss, trafikleder och gator).

Barnperspektiv

Förvaltningen anser att ett barnperspektiv behöver tillföras till hur gestaltningen ska utvecklas. Behov och riktlinjer för att uppfylla barnens behov i staden behöver

tydliggöras. Till exempel hur barn och ungdomar använder lekplatser, bollplaner, parker och mötesplatser i staden och hur man ska tillgodose behovet utifrån deras perspektiv.

Fuktsäkerhet

I det framtida byggandet behöver anpassningar göras för att klara framtida klimat med ökad nederbörd. I Arkitektur Stockholm behövs riktlinjer för hur det framtida klimatet ska beaktas i byggandet.

Bilagor

1. Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning. Samrådsförslag juni 2011.